

Kecskés Gusztáv

Franciaország Közép-Kelet-Európa politikája

Giscard d'Estaing elnöksége idején

1974–1981¹

1974. áprilisában hosszú betegség után elhunyt Georges Pompidou elnök. Temetésén a szovjet blokk számos vezető politikusa részt vett. A francia kormányzat már ekkor igyekezett megnyugtatni őket, hogy Franciaország „*keleti politikája*” továbbra is a de Gaulle által meghatározott vágányokon halad. A szovjeteket a francia elnökválasztás kimenetele, Valéry Giscard d’Estaing választási győzelme is megnyugvással töltötte el a francia politika folytonosságát illetően.² Számításuk be is igazolódott: Franciaországnak a szovjet blokk irányában és ezen belül Közép-Kelet-Európa felé képviselt politikája Giscard d’Estaing elnöksége idején valóban elődei nyomdokait követte. Vagyis Közép-Kelet-Európa ezután sem tartozott a francia külpolitika kiemelt relációi közé. A térség egyes országainak rangsorolása is fennmaradt. Legfontosabb partnerének továbbra is a Szovjetuniót tekintette. Ennél kisebb, de még érzékelhető figyelmet kapott Lengyelország, Románia és – az 1968-as csehszlovákiai események nyomán – Jugoszlávia. A régió többi országa, köztük a szovjet tábor államai közül a francia megítélés szerint is legnyitottabb és „*legliberálisabb*” Magyarország iránt viszont alig mutatott érdeklődést a párizsi külügyi adminisztráció. E megállapított prioritási rend továbbra is főként a felső szintű kölcsönös látogatások szintjének és intenzitásának a megválasztásában öltött testet. A politikai örökség esetleges átértékelésére készítő újabb kihívásokkal Giscard d’Estaing csak elnökségének utolsó időszakában az afganisztáni szovjet beavatkozás megindulása és Lengyelország kezdődő belpolitikai destabilizálódása nyomán szembesült.

Valéry Giscard d’Estaing elnökségének kezdetétől megegyezést keresett a szovjet blokkon belül továbbra is első számú partnerének tekintett Szovjetunióval, és az enyhülést a francia külpolitika állandó célkitűzésévé tette. Ennek az irányvonalnak a kialakításában az „*atlantizmus*” gyanújának távoltartásán túl a kelet-nyugati kapcsolatokról vallott személyes koncepciója is szerepe játszott. Még pénzügyminiszterként 1974-ben a Szovjetunióban tett látogatása nyomán az a meggyőződés érlelődött meg benne, hogy a gazdasági kapcsolatok nagy szerepet játszhatnak az egymással szembenálló, az Egyesült Államok és a Szovjetunió által vezetett hatalmi blokkok meghaladásában. A Moszkvával való párbeszédet a Kelet és a Nyugat közti feszültség kiéleződésének időszakaiban is fenn kívánta tartani.³

A felső szintű találkozások sűrűségét tekintve az 1974-től 1981-ig tartó elnöki hét év a Párizs és Moszkva közti kapcsolatok egyik legintenzívebb időszaka volt. Röviddel az új elnök megválasztása után, 1974 júliusában Jean Sauvagnargues francia külügyminiszter már Moszkvába látogat. Brezsnyev 1974. decemberben tett párizsi munkalátogatása jelentette a legfelső vezetők közti közvetlen kapcsolatfelvételt. Ennek során megállapodást írtak alá az 1975 és 1979 közti

---

¹ Az itt közölt cikk az Oktatásügyi Minisztérium NKFP 5/020/2001. számú projektje keretében készült, Franciaország Közép-Kelet-Európa politikája 1918-tól napjainkig című tanulmányom alfejezete.

² Thomas Schreiber, *Les actions de la France à l’Est ou Les absences de Marianne*. Paris–Montréal 2000, 142. o. (E könyv korábbi változata: *Les Relations de la France avec les pays de l’Est (1944-1980)*. Paris 1980)

³ Frédéric Bozo, *La politique étrangère de la France depuis 1945*. Paris, 1997, 71. o.

együttműködésről és parafáltak egy pénzügyi egyezményt is. Giscard d'Estaing ígéretet tett Brezsnyevnek, hogy elnöksége idején törekedni fog a Szovjetunióval való megegyezésre. Ennek első jeleként elviekben elfogadta egy Helsinkiben megtartandó csúcstalálkozóban a szovjetek által támogatott gondolatát, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a többi, még húzódozó nyugati ország is a beleegyezését adja. 1975-ben Jacques Chirac miniszterelnök látogatott Moszkvába, ahol környezetvédelmi és mezőgazdasági együttműködési egyezményt írt alá. 1975. októberben érkezett Giscard d'Estaing elnökként először hivatalos látogatásra a Szovjetunióba. Az enyhülés jegyében első nyugati államfőként megkoszorúzta a Lenin Mauzóleumot, kifejezve, hogy felül kíván emelkedni az ideológiai szembenálláson. Az „*ideológiai enyhülést*”, vagyis az ideológiai harc megszüntetésének gondolatát nem fogadták megértéssel a moszkvai partnerek. A magas szintű találkozókban ekkor kisebb szünet állt be, melynek végét az új francia külügyminiszter, Louis de Guiringaud moszkvai látogatása jelezte. 1977 júniusában Brezsnyev újra Párizsba ment, ahol megnyitotta a szovjet nagykövetség új épületét. A francia kormányzat felé tett gesztusként a Le Monde-nak adott nyilatkozatában arról beszélt, hogy „*az ideológiai harc nem szabad, hogy politikai és katonai szembenálláshoz vezessen*”. Giscard d'Estaing értette és értékelt a célzást. A tárgyalások végén kiadott közös közlemény a Helsinki Záróokmánnyal összhangban leszögezte: „*az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása az államok által az egyik alapját képezi egymás közti kapcsolataik jelentős megjavításának.*” Csakhogy az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok fogalmát Moszkvában és Párizsban másképp értelmezték... A francia–szovjet viszony további javulását jelezte Raymond Barre francia miniszterelnök 1978. szeptemberi moszkvai útja és Andrej Gromiko szovjet külügyminiszter októberi párizsi látogatása. 1979. április végén a francia államfő újra Moszkvába ment, ahol vendéglátói Franciaországnak és a Szovjetunióknak az enyhülési politikában játszott úttörő szerepét éltették.⁴

Amint fentebb is jeleztük, a Giscard d'Estaing által irányított francia külpolitika az európai szocialista országok közül a Szovjetunió után továbbra is Lengyelországnak, Romániának és Jugoszláviának adott prioritást. Lengyelország volt az első közép-kelet-európai ország, amelybe az új elnök hivatalba lépése után francia kormánytag utazott: 1974. szeptemberben Michel Poniatowski francia államminiszter Giscard d'Estaing személyes levelét vitte Varsóba Edward Giereknek. 1975. február végén Jean Sauvanargues külügyminiszter volt a lengyel főváros vendége. Varsó kiemelt fontosságát mutatta, hogy térségünk országai közül ide vezetett Giscard d'Estaing elnök első útja is. A francia államfő 1975-ös látogatása során kiemelte, hogy ahogyan a nyugati országok közül Franciaország elsődlegesen fontos Lengyelország számára, úgy Lengyelország is jelentős szerepet tölt be Franciaország számára a szocialista országok között.

---

⁴ Schreiber, i. m., 143, 145, 147–148, 150–151, 153, 155–157. o.

1976 májusában Piotr Jaroszewicz lengyel miniszterelnök tárgyalt Párizsban. 1977. szeptember Edward Gierek kereste fel újra Franciaországot. A szokásos közös közlemény így szólt: *„szükséges, hogy a kontinens minden állama között egyenlőképpen közvetlen, szabad és nyitott párbeszéd létesüljön, amely a függetlenség, a nemzeti személyiség, az államok szuverenitása és az egymás belügyeibe való be nem avatkozás alapján áll.”* 1978-ban Emil Wojtaszek lengyel külügyminisztert fogadták Párizsban. 1978. szeptemberben zajlott Giscard d’Estaing újabb magánlátogatása Lengyelországban, amelynek egyik központi programja a közös vadászat volt Edward Gierekkal. A látogatás végén kiadott közleményben fontosnak tartották, hogy megemlékezzenek a két vezető közti *„személyes barátság és mély bizalom légköréről”*. 1979. júliusban Jean-François Poncet külügyminiszter volt Lengyelország vendége, míg szeptemberben Edward Gierek járt munkalátogatáson Franciaországban. Az utóbbi találkozón főként a Helsink-i konferencia madridi utótalálkozójának sikere érdekében közösen teendő erőfeszítésekről értekeztek. 1979. szeptemberben nyílt meg a párizsi lengyel intézet, a varsói és a krakkói olvasótermet pedig ünnepélyes keretek között, a lengyel kormány több tagjának jelenlétében Francia Intézet rangjára emelték. A két ország közti kapcsolatok fejlődésének illusztrálására különlegesen nagyszabású francia kulturális rendezvényekre került sor Lengyelországban.⁵

A Ceausescu vezette Románia – elődeihez hasonlóan – Giscard d’Estaing számára is kiemelt partnernek számított. A francia vezetők egy része továbbra is élénken szimpatizált a *„conducator”* külpolitikájával. Jacques Chirac miniszterelnök 1975. júliusi látogatása Bukarest függetlenségi törekvéseit volt hivatva támogatni. 1976. decemberben Manea Manescu román miniszterelnök párizsi útjára került sor. 1977. júniusban Jean Sauvagnargues francia külügyminiszter járt Bukarestben. A látogatás eredményeként kiadott közös közlemény arról tudósít, hogy a két ország *„számos nemzetközi kérdésben”* *„párhuzamos lépéseket”* tesz: nem pontosítják azonban, hogy melyekben, ami már a Ceausescu megítélésével kapcsolatban kezdődő elbizonytalanodást vetítheti előre. 1979 októberében látogatott a francia elnök Romániába, ahol Ceausescuval a franciák által 1977 óta javasolt leszerelési konferencia összehívásáról tárgyalt, de volt alkalma a Kárpátokban medvére is vadászni!⁶

Jugoszlávia jelentőségét szintén magas szintű látogatások bizonyítják. Giscard d’Estaing 1975. decemberben utazott Belgrádba. A közös közleményt ezúttal is a szokásos de Gaulle-i tematika vonatkozó elemeiből állították össze: vagyis sürgették a dialógust minden állam között a függetlenség és a szuverén egyenlőség alapján, elítélték a blokkpolitikát és az érdekszféra-rendszereket; követelték, zárják ki a nemzetközi kapcsolatból, hogy valamely állam nyomást gyakoroljon és kényszerítsen egy másikat korlátozva annak önrendelkezési jogát...

---

⁵ Uo., 143, 145–146, 149, 152–153, 156–157. o.

Tito 1977. októberi franciaországi látogatása során egyedülállóan pompás és tiszteletteljes fogadtatást kapott: érkezésére a köztársasági elnökön kívül a kormány összes minisztere és államtitkára is megjelent. Giscard d'Estaing biztosította Titot, hogy Franciaország milyen nagy jelentőséget tulajdonít egy erős és fejlődő Jugoszlávia fennmaradásának. A jugoszláv külügyek vezetője, Jozif Vrhovec 1979 márciusában folytatott megbeszéléseket Párizsban, teljes egyetértésben vendéglátóival, hogy minden államnak joga van a szabad és független fejlődésre...⁷ Közép-Kelet-Európa többi államára, így Bulgáriára, Csehszlovákiára, az NDK-ra és Magyarországra a Giscard-i francia külpolitika jóval kisebb figyelmet összpontosított. A kapcsolatok fejlesztése helyett inkább azok szinten tartását irányozta elő. Bulgária esetében Olivier Stirn francia külügyi államtitkár 1979. áprilisi vizitjét említhetjük. 1979 októberéből pedig Petar Mladenov bolgár külügyminiszter párizsi tárgyalásait, melynek során leszerelési konferencia összehívását sürgették a felek.⁸ Ami a francia–csehszlovák kapcsolatokat illeti, a francia diplomáciának az 1968-as eseményekkel összefüggő visszafogottsága 1974–1975-től szűnt meg, amit néhány miniszteri és egy miniszterelnöki vizit igazol. 1974 őszén Segard francia külkereskedelmi államtitkár utazott Prágába. 1974-ben Bahyl csehszlovák általános gépipari miniszter és Valek szlovák kulturális miniszter kereste fel Párizst. 1975. januárban Barczák csehszlovák külkereskedelmi miniszter, áprilisban Chnoupek csehszlovák külügyminiszter folytatott tárgyalásokat Franciaországban.⁹ 1975. novemberben Strougal miniszterelnök tíz évre szóló gazdasági együttműködési egyezményt írt alá Párizsban.¹⁰ Jean-François Poncet francia külügyminiszter viszont *sine die* elhalasztotta 1979-ben esedékes prágai útját a csehszlovák ellenzékiek ellen indított perek miatt. Ez volt az első ilyen jellegű lemondás az V. Köztársaság történetében. A francia–keletnémet kapcsolatokból szintén csak kevés kontaktus idézhető fel: 1975. februárban az NDK parlament elnökét, míg 1976-ban Oscar Fischer NDK külügyminisztert fogadták Párizsban. 1979. júliusban pedig Jean-François Poncet volt Kelet-Berlin vendége.¹¹ Albániával a francia külügynek alig volt kapcsolata.

Magyarországnak az utóbbi országcsoporthoz tartozva Giscard d'Estaing elnöksége idején sem volt privilegizált helyzete. Lázár György miniszterelnök 1976-os párizsi útja már jelentős eseménynek számított a reláción belül. Raymond Barre francia miniszterelnök 1977. októberi magyarországi látogatása során – magyar származású feleségére való tekintettel – különlegesen meleg fogadtatásban volt része, ami nagy visszhangot váltott ki a magyar és a francia sajtóban egyaránt. Kádár János, az MSZMP első titkára 1978. novemberben járt Franciaországban.

---

⁶ Uo., 146, 149–150, 155. o.

⁷ Uo., 149, 152, 155. o.

⁸ Uo., 155, 157. o.

⁹ Magyar Országos Levéltár (a későbbiekben MOL): XIX–J–1–j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975 (1975. április 28.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal.

¹⁰ MOL: XIX–J–1–j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/11/1976 (1976. április 5.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Franciaország helyzete. III. rész: Franciaország külpolitikája.

A látogatás pusztán tényét – az 1956 utáni megtorlások emlékét figyelembe véve – a magyar diplomácia nagy sikerként könyvelhette el. 1979 novemberében Lázár György újra Párizs vendége volt, ahol tárgyalópartnerei nagy meglepéssel szóltak a magyar rendszer liberalizálásának folyamatáról.¹²

A francia külpolitikára Guiscard d'Estaing elnöksége idején is jellemző volt, hogy erőteljes prioritási rendet állít fel az európai szocialista országok között együttesen ható politikai és gazdasági szempontok alapján. A magyar diplomácia korabeli értékelése szerint politikai téren főként a partnerországok világhatalmi súlya, illetve a francia fellazítási politikában remélt hatásosság szerint volt érzékelhető a rangsorolás; gazdasági síkon pedig aszerint mérlegeltek, hogy milyen nyersanyag és energiaforrásokkal rendelkezik valamely ország, és milyen mértékben tud Franciaország szállítója lenni; piaca mennyire képes fogadni a francia exportot, elsősorban a franciák által szállítandó komplex ipari nagyberendezéseket; és végül, hogy esetleges kooperációs lehetőségek révén harmadik országok piacán hogyan tehet szert jelentős exportszállításokra.¹³

A Szovjetunió hatalmas nyersanyagkészletei és felvevőpiaca miatt igen vonzó gazdasági tényezőnek számított. Hasonló gazdasági szempontok magyarázzák Lengyelország és részben Románia valamint Jugoszlávia kiemelését is.¹⁴ A szovjet és a lengyel partner különleges jelentőségét mutatta Segard francia külkereskedelmi miniszter 1975-ben tett kijelentése, mely szerint Franciaország a térség államaival folytatott gazdasági kapcsolataiban arra törekszik, hogy annak 50 %-át a Szovjetunióval, 25 %-át Lengyelországgal, a többi 25 %-t pedig a fennmaradó szocialista országokkal együttesen bonyolítsa le. A Franciaországhoz hasonló árucserestruktúrával rendelkező – vagyis ipari termékek kivitelében és nyersanyagok behozatalában érdekelt – Csehszlovákia, NDK és Magyarország viszont a francia gazdasági elképzelésekben szükségképpen hátrább sorolódott. Bulgária és Albánia esetében szinte egyáltalán nem beszélhetünk francia gazdasági érdekeltségről. A velük való, igen alacsonyszintű kapcsolattartást főként csak politikai megfontolások indokolták.¹⁵

A szovjet blokk államainak a de Gaulle-i korszakra visszamenő politikai szempontú rangsorolásában, amint már fentebb többször jeleztük, Giscard d'Estaing elnöksége idején is a Szovjetunió maradt a francia külpolitika legfontosabb térségbeli partnere. Franciaország nemzetközi politikai céljainak megvalósítása – így az európai integráción belüli vezető szerep elérése, az Egyesült Államokkal szembeni önállóság növelése, az NSZK ellensúlyozása valamint a

---

¹¹ Schreiber, i. m., 145, 150, 156–157. o.

¹² Uo., 149, 152–154, 157. o.

¹³ MOL: XIX–J–1–j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975 (1975. április 28.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal.

¹⁴ Például 1976-ban Lengyelország 2,8 milliárd frank értékű műtrágyagyárat rendelt Franciaországból, ami Varsó addigi legnagyobb tőkés üzletének számított. Lásd: MOL: XIX–J–1–j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/60/1976, a Külügyminisztérium szigorúan titkos tájékoztató anyaga, Tájékoztató Franciaország külpolitikájáról.

¹⁵ MOL: XIX–J–1–j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/11/1976 (1976. április 5.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Franciaország helyzete. III. rész: Franciaország külpolitikája.

közel-keleti és az indokínai ügyekben való aktív részvétel – érdekében igyekezett Moszkvát felhasználni. Lengyelország áll itt is a második helyen: a hagyományos történelmi kapcsolatok, a mintegy 400 ezer fős franciaországi lengyel emigráció közelítő hatásához adódott a Giscard d'Estaing és Edward Gierek között kialakult kiváló személyes kapcsolat. Románia és Jugoszlávia kiemeltebb szerepét egyrészt szintén a közös pozitív történelmi emlékekkel (első világháborús fegyverbarátság, Kisantant), másrészt a két ország Szovjetunióval szembeni önállóságra törekvő külpolitikájának francia megbecsülésével magyarázhatjuk.¹⁶

Csehszlovákia és az NDK Franciaországgal való kapcsolatai az 1970-es évek közepén a német kérdés átmeneti rendeződése és az Európai Biztonsági Konferencia 1975-ben Helsinkiben aláírt Záróokmányának végzése nyomán – a korábbi igen alacsony szint normalizálása jegyében – viszonylag gyorsan fejlődtek. A francia fél részéről továbbra is megnyilvánuló tartózkodást azonban világosan jelezték a következők: Strougal miniszterelnök 1975. novemberi párizsi tárgyalásai idején a franciák nem járultak hozzá, hogy Giscard d'Estaing csehszlovákiai meghívásának ténye szerepeljen a közös közleményben; az 1976-ban Párizsba látogató Oscar Fischer NDK külügyminisztert az ilyenkor szokásosnál alacsonyabb szintű protokolláris külsőségekkel fogadták. A későbbiekben Prága iránt megnyilvánuló francia tartózkodás az ellenzékiek elleni perek miatti tiltakozás propagandisztikus gesztusa volt. A keletnémet–francia kapcsolatok fejlődését pedig az NSZK igyekezett visszafogni. A magyar diplomácia korabeli megfigyelése szerint Csehszlovákia, az NDK, Magyarország és Bulgária körülbelül azonos helyet foglalt el a francia külügy látómezejében, és csak árnyalatnyi különbséget tettek közöttük bizonyos témák szerint.¹⁷ Ezekkel az országokkal a francia diplomácia fenntartotta ugyan a „*folyamatos párbeszédet*”, de nem engedett előrelépést a politikai kapcsolatok tartalmát illetően. Párizs e kormányoknak a francia elnök meghívásával kapcsolatban általában nem adott határozott választ illetve időpontot, és kerülte legfelső vezetőik meghívását is. A miniszterelnöki találkozó jelentette a kapcsolatok felső határát, s annak is igyekeztek „*technikai*” gazdasági jelleget adni, és a politikai tartalom arányát csökkenteni, a nagyobb jelentőségű egyezmények aláírását kerülni és a közös nyilatkozatok súlyát csökkenteni.¹⁸

Franciaország közép-kelet-európai gazdasági aktivitása továbbra is jóval elmaradt az NSZK-étól, de több tekintetben az osztrák, svéd, olasz és brit aktivitástól is.¹⁹ Példaként említhetjük, hogy a magyar–francia kereskedelmi forgalom volumene 1978-ban a magyar–nyugat-német

---

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

¹⁸ MOL: XIX–J–1–j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/12/1976 (1976. április 9.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Magyarország és Franciaország kapcsolatai.

¹⁹ MOL: XIX–J–1–j, 1975, 60. doboz, Franciaország, 1-00410/1975 (1975. január 15.), a Külügyminisztérium XI. Területi Főosztályának feljegyzése, Magyar–francia kapcsolatok.

összforgalomnak csupán valamivel több mint egy hatoda volt.²⁰ A Bonn által az 1960-as évek végétől gyakorolt „*keleti politika*” sikereit viszont a francia külügy a korábbiakhoz hasonlóan Guiscard d’Estaing elnöksége idején sem nézte jó szemmel. Jaroszewicz lengyel miniszterelnök 1976. májusi párizsi látogatása során például többször, nagy hangsúllyal felvetették, hogy aggodalommal tölti el őket az NSZK növekvő befolyása az európai szocialista országokban, és ennek korlátozásához lengyel támogatásra is számítanak.²¹ Mindez azonban ekkoriban sem ösztönözte a francia diplomáciát erőteljesebb szerepvállalásra Közép-Kelet-Európában. Ellenkezőleg: a térségünkől jövő gazdasági együttműködésre felhívó impulzusokat Párizs – a látványos, nagy volumenű exportlehetőségeket leszámítva – továbbra is nagyrészt válasz nélkül hagyta. Az ilyen „*nagy vásárlások*” elmaradását „egyébként” Magyarország esetében a francia fél az 1970-es évek végétől több ízben diplomáciai úton szóvá is tette.²² A politikai viszony javítására vonatkozó régiókból jövő igényekre csak a prioritásként kezelt államok kaptak pozitív visszajelzést. Így a kádári Magyarország, melyet a francia külügyi vezetés egyre kedvezőbben ítélt meg, minden igyekezte ellenére is csak Raymond Barre miniszterelnöksége idején – annak magyar feleségére való tekintettel – érezhette úgy, hogy Párizsban nyitott kapuk fogadják.²³ A francia kormányzat nagyobb érdekeltségének hiányát jelezte a szovjet blokk államainak irányába sugárzott nemzeti nyelvű francia rádióadások megszüntetése Brezsnyev 1974. decemberi párizsi látogatását követően, mely döntés szintén hozzájárult Franciaország további közép-kelet-európai térvesztéséhez.²⁴

Franciaország és térségünk közti gazdasági kapcsolatok alacsony szintjét mutatja, hogy például 1974-ben a francia exportnak mindössze 3,49 %-a irányult a KGST országokba (vagyis ebben már a Szovjetunióba irányuló kivitel is szerepel!), míg a KGST államok Franciaország összbehozatalának csupán 2,52 %-át szállították. A szovjet csatlósállamok közül Párizs számára a legjelentősebb kereskedelmi partnernek számító Lengyelország piaci pozícióját jellemzi, hogy 1974-ben Franciaország szállítói közül a 28., vevői közül pedig a 20. helyen állt.²⁵ Magyarország részesedése a francia kereskedelmi forgalomban az 1970-es évek közepén mintegy 0,2-0,3 % volt, amivel az európai szocialista országok közül a Szovjetunió, Lengyelország, Románia és az NDK után következett, csaknem azonos helyen Csehszlovákiával. Párizs számára

---

²⁰ MOL: XIX-J-1-j, 1979, 52. doboz, Franciaország, 1-00326/35/1979, a Külügyminisztérium által készített Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar–francia kapcsolatokról.

²¹ MOL: XIX-J-1-j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/60/1976, a Külügyminisztérium szigorúan titkos tájékoztató anyaga, Tájékoztató Franciaország külpolitikájáról.

²² MOL: XIX-J-1-j, 1979, 52. doboz, Franciaország, 1-00326/35/1979, a Külügyminisztérium által készített Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar–francia kapcsolatokról.

²³ Bényi József nagykövet ezt írta erről: „*Raymond Barre miniszterelnöksége talán soha vissza nem térő alkalmat nyújt számunkra. Távozása esetén ugyanolyan messze kerülünk a Matignon Palotától, mint a többi szocialista ország ez idő szerint van.*” Lásd: MOL: XIX-J-1-j, 1980, 55. doboz, Franciaország, 142-004860/1980 (1980. július 15.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Franciaország, magyar–francia kapcsolatok (nagykövetségi jelentés).

²⁴ A szovjet blokk irányában a rövidhullámon sugárzott francia rádióadások megszüntetésének körülményeiről lásd: Schreiber, i. m., 143–145. o.

azonban Magyarország értékét némileg növelte, hogy a csekély volumenű forgalom ellenére a rendszeres magyar kereskedelmi passzívum miatt a francia kereskedelmi aktívumhoz való hozzájárulás 15-20-szorosan meghaladta a kereskedelmi forgalomban való magyar részesedést. Néhány exportágazat számára (vegyipar, elektronikai ipar, számítógépipar, építőipar) Magyarország közepes nagyságrendű partnernek számított.²⁶

A francia féllel bonyolított felső szintű találkozók folyamán a Varsói Szerződés tagállamai, a korábbiakhoz hasonlóan, igyekeztek bizonyos nemzetközi politikai kérdésekben hatni francia tárgyalópartnereik álláspontjára. Megpróbálták meggyőzni őket az Európai Biztonsági Konferencia mielőbbi befejezésének, majd intézményesítésének fontosságáról, a német határok békés megváltoztatásának és a Nyugat-Berlinről vallott nyugatnémet felfogásnak a helytelenségéről, az arab–izraeli konfliktus rendezésének mikéntjéről. Arra ösztönözték továbbá a párizsi kormányzatot, hogy foglaljon állást Kambodzsa és Dél-Vietnam vonatkozásában, vegyen részt a bécsi haderő csökkentési tárgyalásokon és korlátozza a sajtó Szovjetuniót és a szocialista országokat kritizáló megnyilvánulásait.²⁷

Valamennyi európai szocialista ország – Albániát leszámítva – fokozottan törekedett a Franciaországgal való kapcsolatok építésre. Ennek megalapozása céljából hosszú távú gazdasági és műszaki-tudományos megállapodásokat kötöttek Párizssal. Ezek a megállapodások azonban nem hozták létre az együttműködést ténylegesen fejlesztő mechanizmusokat, csupán a felek együttműködési óhaját demonstrálták, és bizonyos fontos elveket fektettek le. A megvalósítás azonban továbbra is a két oldal igyekezetétől, kezdeményezőkézségétől függött.²⁸

A magyar vezetés szintén erőteljesen törekedett a Franciaországgal való viszony javítására. Figyelembe vették, hogy Magyarország változatlanul Párizs Közép-Kelet-Európa politikájának másodlagos relációi közé tartozik, és kisebb az érdekeltsége a kétoldalú viszony javítására.²⁹ Ezért továbbra is fontosnak tartották, hogy a kapcsolatok javítása érdekében a magyar fél kezdeményezzen, és elsősorban gazdasági téren. Budapest igyekezett megeleveníteni a nagyrészt csak papíron létező kétoldalú gazdasági „kooperációkat”, és újabb együttműködési programjavaslatokat tett. Több francia kooperációs delegációt fogadtak Magyarországon, és a magyar illetékesek felvették a kapcsolatot a francia külügyminisztérium gazdaságpolitikai

---

²⁵ MOL: XIX–J–1–j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975 (1975. április 28.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal.

²⁶ MOL: XIX–J–1–j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/12/1976 (1976. április 9.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Magyarország és Franciaország kapcsolatai.

²⁷ MOL: XIX–J–1–j, 1975, 61. doboz, Franciaország, 1-003265/1975 (1975. április 28.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Franciaország kapcsolatai a szocialista országokkal.

²⁸ Uo.

²⁹ A magyar diplomácia Magyarországnak ezt a hátrányos megkülönböztetését részben a francia külügyminisztériumban még az 1970-es években is megfigyelhető „*kisantant*”-vonásokkal magyarázta. Lásd: MOL: XIX–J–1–j, 1976, 55. doboz, Franciaország, 1-001203/59/1976, a Külügyminisztérium szigorúan titkos tájékoztató anyaga, Tájékoztató a magyar–francia kapcsolatokról.

főosztályával harmadik országban megvalósítandó közös fellépés érdekében.³⁰ Mindennek ellenére nem sikerült jelentősebb előrehaladást elérni. Az első – szerény – eredmények csak az 1970-es évtized végén jelentkeztek a francia gazdasági körök érzékenyebb érdeklődésével. A folytatódó magyar erőfeszítéseket jelzi, hogy a külkereskedelmi szervek szorgalmazták magyar vállalatok piaci szervezetének franciaországi bővítését (pl. HUNGAROTEX, ARTEX), a Magyar Kereskedelmi Kamara feladatul kapta magyar gazdasági napok rendszeres szervezését Franciaországban, a Magyar Tervhivatal együttműködést épített ki a francia tervezési főbiztossággal, megnyílt a Magyar Műszaki Ismeretek Tájékoztatói Központja Párizsban...³¹

A szovjet blokkal kapcsolatos francia politikát Valéry Giscard d'Estaing elnökségének utolsó éveiben több erőteljes kihívás érte, melyek közül a legjelentősebb az Afganisztán elleni szovjet katonai beavatkozás megindulása volt 1979 decemberében. A francia kormányzat határozottan elítélte az akciót, hangsúlyozta ugyanakkor, hogy az enyhülés eredményeinek megtartása érdekében kész a Moszkvával való folyamatos párbeszédre. E magatartást fejezte ki az 1980. január 9-i francia kormánynyilatkozat: *„Az Afganisztánban végbement események ellentétben állnak a nemzetközi kapcsolatokat és Franciaország politikáját meghatározó alapvető elvekkel... Ezek az események csapást mérnek az enyhülés politikájára, amelyhez Franciaország őszintén, de nem minden feltétel nélkül ragaszkodik. Franciaország a maga részéről nem kíván lemondani az enyhülés elősegítéséről, amely közös érdek, és amelynek elmaradása a hidegháborúhoz való visszatérést vonja maga után. Franciaország ugyanakkor nélkülözhetetlennek tartja, hogy az afgán nép önrendelkezési jogát érintő pozitív gesztusokkal az enyhülés továbbviteléhez szükséges bizalom helyreálljon.”* A francia külügyminiszter másnap parlamenti képviselők előtt mondott beszédében pontosította, hogy Franciaország nem tervezi a Szovjetunióval szemben olyan intézkedések megtételét, amelyek *„újraindítanak a hidegháborút”*. Kérte ugyanakkor Moszkvát, hogy tegyen *„pozitív intézkedéseket”* az afgán nép irányában.³²

1980 februárjában Poncet francia külügyminiszter Belgrádban és Moszkvában is megerősítette: az afganisztáni invázió elfogadhatatlan a francia kormányzat számára, és tart a kelet-nyugati kapcsolatok általános megromlásától. A közép-kelet-európai szovjet csatlósállamok vonatkozásában ugyanakkor a francia diplomácia nem kívánta addig képviselt álláspontját módosítani. Olivier Stirn, francia külügyi államtitkár 1980. márciusi Lengyelországban tett látogatása során többször megerősítette, hogy nem csak a példaszerűnek mondott francia–lengyel együttműködést, de általában Franciaországnak a közép-kelet-európai államokkal folytatott

³⁰ MOL: XIX–J–1–j, 1974, 43. doboz, Franciaország, 142-004189/1974 (1974. június 27.), a párizsi magyar nagykövetség jelentése, Beszámoló jelentés.

³¹ MOL: XIX–J–1–j, 1979, 52. doboz, Franciaország, 1-00326/35/1979, a Külügyminisztérium által készített Előterjesztés a Minisztertanácsnak a magyar–francia kapcsolatokról.

³² Schreiber, i. m., 158. o.

kapcsolatait sem szabad, hogy érintse az afganisztáni ügy. Általánosabban fogalmazva: a de Gaulle által megkezdett „keleti” nyitási politikát nem befolyásolhatják a blokkok közti kapcsolatok átmeneti kilengései. Ugyanezt az állásfoglalást francia diplomataik röviddel később az NDK vezetői előtt is megerősítették.³³

Poncet külügyminiszter 1980. április 17-én a Nemzetgyűlés előtt elmondott beszédében viszont a Szovjetunió irányában keményebb hangot ütött meg, hangsúlyozva, hogy az afganisztáni invázió súlyosan érinti a béke alapjául szolgáló kapcsolatokat és egyensúlyt. Megerősítette ugyanakkor, hogy Franciaország továbbra is nyitott a Moszkvával való párbeszédre, ami annál is inkább fontosnak tűnt, mert, mint mondta: *„ha a válságon nem sikerül gyorsan felülemelkedni, a nemzetközi kapcsolatok Helsinkiben és Belgrádban tizenöt év alatt türelmesen felépített egész épülete összedőlhet.”* E közléssel összefüggésben 1980. április 23-án Párizsban fogadták Andrej Gromikot, aki több órás sikertelen tárgyalást folytatott Poncet külügyminiszterrel és Giscard d’Estaing elnökkel. Ugyanakkor a francia kormányzat valódi „nyitottságát” jelezte, hogy a moszkvai francia nagykövet – egyedül a NATO-országok Szovjetunióba akkreditált diplomáciai misszióvezetői közül – utasítást kapott, hogy vegyen részt a Vörös téren hagyományosan megrendezett május 1-jei ünnepségen. Szintén ezt az üzenetet hordozta, hogy Giscard d’Estaing elfogadta Edward Gierek meghívását, hogy Varsóban tárgyaljon Brezsnyevvel. A szinte titokban lezajlott 1980. május 19-i találkozó végül semmilyen értékelhető eredményt nem hozott. A néhány nappal később bejelentett afganisztáni szovjet haderőcsökkentés nem bizonyult jelentős lépésnek. Ugyancsak az enyhülés nevében a francia sportolók, számos nyugati társukkal ellentétben, részt vehettek a moszkvai olimpián.³⁴

A Szolidaritás Szakszervezet akcióinak megindulásával 1980-ban kezdődő lengyel belső válság fejleményeire a francia külpolitikának szintén reagálnia kellett. A párizsi vezetés főként arra törekedett, hogy elhárítsa a várható szovjet beavatkozás veszélyét. Ezt a célt szolgálta Giscard d’Estaing-nek az új párizsi lengyel nagykövet megbízólevelének átadásakor 1980 novemberében mondott beszéde: kifejezte ugyanis, hogy a francia kormányzat figyelemmel kíséri a Lengyelországban végbemenő folyamatokat, és hangsúlyozta: Lengyelországnak magának, egyedül saját magának kell megtalálnia a megoldást problémáira, amivel félre nem érthető módon a Varsóra nehezedő szovjet nyomásra utalt. Ezzel csaknem egyidőben a madridi biztonsági és együttműködési konferencián a francia delegáció vezetője afeletti örömeinek adott hangot, hogy a Helsinki Záróokmány aláírása óta minden európai ország joga, hogy külföldi beavatkozástól mentesen, saját maga intézhesse belső ügyeit, el lett ismerve és mindaddig tiszteletben volt tartva – amely célzás nyilvánvalóan a Szovjetunióknak lett címezve.³⁵

---

³³ Uo., 159. o.

³⁴ Uo., 158–163. o.

³⁵ Uo., 164–165. o.

Az afganisztáni és a lengyel ügghöz társult még a Szovjetunióval folytatott kereskedelemben 1980-ban megjelent jelentős francia deficit; valamint az emberi jogok romániai helyzete miatt a Ceausescu-kormányzat felé Párizsban fokozatosan kialakuló bizalmatlanság, amelyet a román vezető 1980. júliusi látogatásának langyos légköre már világosan jelzett. Továbbá Jugoszlávia fokozódó gazdasági nehézségei, amelynek megoldásában Belgrád Franciaországtól is pénzügyi segítséget várt.³⁶ Mindeközben a párizsi illetékeseknek változatlanul szembe kellett nézniük országuk folyamatos közép-kelet-európai pozícióvesztésével és az NSZK befolyásának növekedésével. Ezekre a régi és új kihívásokra az 1981. májusi elnökválasztás eredményeként hatalomra kerülő új elnök, François Mitterrand próbálja majd megtalálni a választ.

---

³⁶ Uo., 163–165. o.